

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Тыва
Управление образования городского округа г.Ак-Довурак
МБОУ СОШ №2 г. Ак-Довурака

СОГЛАСОВАНО

заместитель директора по УВР

Домур А.О.
от «28» августа 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

директором школы

Буравко И.С.
Приказ №143 от «28» августа 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 5686188)

учебного предмета РОДНОЙ ЯЗЫК (ТУВИНСКИЙ ЯЗЫК)

для обучающихся 1 класса

Составитель: Ондар Надежда Сергеевна
учитель начальных классов 1 категории

Ак-Довурак 2024

I. Ужуглел программанын шингээткенин планаттыг туннелдери:

Личностуг (бот хамаарылгалыг)

Өөреникчилерге хевирлеттинген турар билиглэр:

- Торээн дылвыс харылзажырынын база мээ-медереливистин шынарын коргузеринин кол чепсээ;
- Торээн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири.;
- Торээн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдын уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.

Өөреникчилерге хевирлеттинип болурунун билиглери:

- Торээн дылын сайзырадырынга. Ону кадагалап арттырадынга оореникчинин бот киржилгези;
- Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетикти гталазынче угландырады.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Өөреникчилернин билип алган турар ужурлуг билиглери:

- Чаа материалды ханы билип алырынче угланган белеткел ажылдарны; номчулга, бижилге, уругларны янзы – буру бот- ажылдары, чугаа сайзырадылгазы.
- Чаа унну ылгап тывары.
- Ол уннун артикуляциязын хайгаараары.
- Чаа уннун дыннаарынга болгаш адаарынга мергежилге.
- Уннун улуг, бичи ужуктерни –биле таныжылга .
- Синтезтиг номчулга ажылдары:
- Слогтар номчууру.
- Домактар номчулгазы.
- Сюжеттиг чуруктар-биле чугаа сайзырадырынын ажылдарын чорудары.
- Ужуктер кожаазы-биле ажыл.

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- Торээн дылынын бугу уннерин болгаш ужуктерин, оларнын кол ылгалын билген ужурлуг;
- Состерде уннерни ылгап, оларнын туружун тодарадып билир;
- Ажык, ажык эвес уннерни болгаш ужуктерни, кыска, узун ажык уннерни болгаш ужуктерни бот-боттарындан ылгап шыдаар;

- Домактарнын болгаш состернин анализ-синтезтиг сайгарылгазын кылып, домактардан состерни ылгап тывар
- Улуг болгаш бичи ужуктерни шын, чараш тода бижиб билир;
- Бижимел болгаш парламал шрифт-биле бижиттинген состерни, домактарны иштинде слогтап адап тура, шын дужуруп бижири;
- Адаары болгаш бижири дуушкек 3-4 хире берге эвес состен тургустунган домактарны адап бээрге, ужуктерин кагбайн шын бижири;
- Домак эгезинге улуг ужукту бижири;
- Домак соолунге улуг секти салыры.

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Оореникчилернин чогуур деннелге билип алыр ужурлуг:

- Ооренип турар эртеминиң тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип ооренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандыра;

оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- ооренген темазынга алган билиглерин туннеп болгаш унелеп билирин боттандыра;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга эскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга туннелдер (познавательные)

Оореникчилернин ооренип алыр ужурлуг билиглери:

- ооредилге даалгаларын кууседип турар уеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- бодунун назы-харынга дууштур янзы-буру словарьларга, справочниктерге даянып билири;
- дылдын негелдерин кууседирде янзы-буру схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;
- белең таблицаларны, схемаларны, созуглелдерни немээри;
- дылдын адырлары: ун-ужук, сос тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигуну, бодун домак дугайында алган билиглерин деннеп, болуктеп, тып, ажыглап билири;

- алган билиглери план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, болуктеп, туннеп билири;
- состе орфограммаларны янзы-буру аргалар-биле хынап билири;
- номчаан созуглелдеринин кол утказын ылгап ундурери;
- бодунун чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыннакчыга дамчыдып билири;

оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглери тып, ажыглап билири;
- Аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- Болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- Алган медреселери сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг

Өөреникчилернин ооренип алыр билиглери:

- Аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шийтпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

өөреникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медресэни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шийтпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

өөредилге чылынын тончузунде уругларнын билип алган турар ужурлуг билиглери

- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири.;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдын уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Сюжеттиг чуруктар-биле чугаа сайзырадырынын ажылдарын чорудары.
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандырап

оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;

II. Тыва дыл программазы уш бөлүктөн тургустунган:

1. « Бижикке ооредири болгаш чугаа сайзырадылгазы» (белеткел уези, ужуглел уези, ужуглел соондагы уе.).
2. « Фонетика, лексика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы».
3. « Номчулга болгаш чугаа сайзырадылгазы».

Болук бурузу тус-тус кезектерге чардынар. Ук болуктер аразында харылзаалыг.

Программада кирген материалдарны улдуннар аайы-биле планнап, болуктер, темаларны кичээлдерге хувааган. Методиктиг аргаларны, сумелерни башкылар чогаадыкчы ёзу-биле шилип ажыглаар, боттары хой-хой чаа аргаларны хереглээр база методиктиг уг-шиглерни башкы боду немеп, улам сайзырадыр апаар. Башкынын кол сорулгазы- программа негелделерин ооредилгенин чаа тургузуунга дууштур долuzu-биле боттандыраы болгаш оореникчилерге быжыг билиглерни бээри, практиктиг мергежилдерин болгаш чанчылдарны шингээтгирери болур.

Оореникчилернин билиинин шынарын бедидеринге бот ажылдарже болгаш оореникчилер-биле худа ажылдарже кол кичээнгейни салыр. Хуузунда бердинген онаалгаларны хынаарынга тускай уени башкы кичээл санында баш бурунгаар планнап алып, Бижимел азы хыналда ажылдар кылган санында оон туннелин оореникчилерге чугаалап берип, ниити-даа, хуузунда-даа частырыгларны олар-биле сайгарар.

Оореникчилернин ханы билиглиг болурунга системниг катаптаашкын улуг рольдуг. Ынчангаш башкы катаптаашкынны программанын болуктеринин болгаш темаларынын аайы-биле системалыг чорудуп, хереглээр материалдарны баш бурунгаар планнап алып.

Башкы бурузу чогаадыкчы ёзу-биле ажылдавышаан, дыл башкылаашкынынын , дыл эртемнин , педагогиканын, психологиянын солгу чедишкиннеринге болгаш мурнакчы база чаартыкчы башкыларнын дуржулгазынга даянып, ооредилгени чедишкинниг болдуруп сорулганы чедип алып.

Ынчангаш эге школага башкылаашкыннын шинчилел болгаш дилеп тыварынын методтарын оларнын янзы-буру аргаларын тыва дыл кичээлдеринге ажыглаар апаар. Оон уламындан оореникчилер чугле башкынын чугаалаан чуулун, тайылбырын, онаалгаларын кууседир эвес, а боттары база хуузунда хайгааралдар, шинчилелдер кылырынга чанчыл алып: чувелерни деннеп, домейлешкек болгаш ылгалдыг чуулдерни тып, чогуур туннел ундуруп, шингээдип алган билиин медеделдии-биле херек кырында ажыглап билиринге ооредир.

1-ги класста бижикке ооредири болгаш чугаа сайзырадылгазы

Бижикке ооредири уш болукке чарлыр: белеткел уези (ужуглел мурнунун), ужуглел уези (номчулга болгаш бижилге), ужуглел соондагы уе (номчулга болгаш чугаа сайзырадылгазы; фонетика, бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы). Бижик ооредилгези уннуг анализ-синтезиг метод-биле чоруттунар болгаш чугаа сайзырадылгазынын кол деннелдеринге (сос, домак, харылзаалыг чугаа) быжыглаттынар.

Белеткел уези

Чугаа. Аас болгаш бижимел чугаа дугайында ниити билиг.

Домак болгаш сос. Чугааны домактарга, домактарны состерге, состерни слогтарга чарары болгаш «Ужуглелде» болгаш оске-даа дидактиктиг материалдарда берген схема-шыйыгларны ажыглаары.

Слог. Состерни слогтарга чарары. Ажык уннернин слогтар тургузар ролю-биле таныштырары. Состе слогтарнын санын тодарадыры.

Уннер болгаш ужуктер. Ун дугайында билиг. Дыннап болгаш адап тургаш, уннерни ылгап билири: ажык болгаш ажык эвес уннер, сос эгезинге куштуг болгаш кошкак адаттынар ажык эвес уннер.

Ужуглел уези

Ужуглел уезинде ооредир уннер болгаш ужуктерни дорт чадага хуваар.

Бирги чада: номчулгага ооредип тургаш, чедип алып сорулгалар: уннун ужуун, ужуктернин унун чазыг чок тыварынга чанчыктырар; ооренип эрткен уннери состернин эгезинге, ортузунга, соолунге турда, чазыг чок катып, состерни шын слогтаар; кыска, узун ажык уннерни болгаш оларнын ужуктерин ылгап билирин чедип алып; ооренген уннер болгаш ужуктер-биле слогтар, состер кожуглап номчудар, «Ужуглелде» домактарны номчуп билир; ооренген уннери бар состернии тыварынга чанчыктырар ужуктерни бот-боттарындан ылгалыр демдектерин барымдаалап танып билиринге ооредир.

Ийиги чада: бирги чадада салдырган сорулгаларны кууседирин уламчылаар; ийи-уш слогтуг состерни номчуурунга уругларны чанчыктырар; т,п,к деп уннер состернин эгезинге, ортузунга, соолунге чорда, шын номчуурун чедип алып; белем состерни слогтавайн шуут номчуурунга чанчыктырар, ол колдуунда ийи слогтуг состер болур; домактар иштанде бижик демдектери-биле таныштырар. кол сорулга- бугу уругларнын дески номчуурун чедип алып; номда кирген домактарны ун аянын сагып, аянныг номчуурунга чанчыктырар.

Ушку чада: ъ,е,ё,я,ю деп холушкак ажык ужуктерни ооредир. Бо чадада чедип алып сорулгалар: ок-биле адаарын кадыг демдек-биле коргускен состерни, холушкак ажык

ужуктерлиг состерни шын номчуурун чедип алыр; уш-дорт слогтарлыг состерни номчударын колдадыр.

Дортку чадада: ь, ф, ц, щ деп уннерни болгаш ужуктерни ооредир. Бо чадада салдынган турар сорулгалар: улегерлеп алган уннерни шын дыннаарын, адаарын, номчуурун болгаш бижиирин чедип алыр; УК уннерни ооредип турар уеде оореникчилерге билдингир, ургулчу таваржыр состер шилип алыр; чиик состерни анализ кылбайн, слогтаашкын чокка номчуурунга чанчыктырар; состер болгаш кыска домактарны дурген, чугурту, медеделдиг номчуурун чедип алыр; домактарга ун доктаашкыннарын кылып, аянныг номчуурунга чанчыктырар.

Ужуглел соондагы уе

Бижилге, шын бижилге болгаш чугаа сайзыралыгазы.

Бижик ооредилгезинин уезинде чедип алган билиглерин, мергежилдерин, чанчылдарын системажыдып быжыглаары.

Ужуктерни, слогтарны, состерни, улуг эвес домактарны харылзаалыг, дески бижииринге ооредир шенелде ажылдар чорудары.

Сос-биле ажыл. Уругларнын сос курлавырын байыдары болгаш идепкейжидери. Чувелер, чувелернин шынарын, кылдыныглар, кылдыныглар илередир состерни шын хереглеп билири, оларнын уткаларын тайылбырлаары.

Домактар болгаш харылзаалыг созуглел-биле ажыл.

Башкынын айтырыгларынга харыыларны шын тургузуп билиринге ооредири, харыыларынга домактарнын ангы-ангы хевирлерин ажыглаары. Кандыг-бир тодаргай темага домактар тургузары, сюжеттиг чуруктар, худа хайгааралдарын ёзугаар улуг эвес аас чугаа тургузары.

Номчулга.

Бижикке ооредирин уезинде номчулга болгаш чугаа сайзырадылгазынын талазы-биле алган билиглерин, чанчылдарын ханыладыры болгаш быжыглаары. Номчулганын темпизин чоорту дургедедири. Кыска созуглелдерни иштинде номчуп, утказын сактып алары. Созуглелде болгаш ООН ангы-ангы кезектеринде кымнын азы чунун дугайында чугаалап турарынга харыылап шыдаары. Бижик демдектерин барымдаалап шын номчуурунг аболгаш рольдап номчуурунга эге чанчылдар. Номчаан чуулунге болгаш сайгарган чуруктарынга хамаарыштыр словарь ажылы чорудар.

Чараштыр бижилге

Улуг болгаш бичии үжүктерниң кезектериниң аттарын болгаш бижиириниң дөмейлешкээн барымдаалап дараазында чурум ёзугаар бөлүктерге чарар.

Бичии үжүктер

1. Дорт шугумдан база үстүндө ээпектиг, адаанда ээпектиг шугумнардан тургустунган үжүктөр: **и, ш, з, п, р, ʏ, ʏ** — 7
2. Үстүндө айыткан шугумнарга точкалар болгаш дүүшкүннөр немешкенинден тургустунган үжүктөр: **й, л, м, ц, ш, н, ң, ь, ы** — 9
3. Төгөриктерден тургустунган үжүктөр: **о, ө, а, ю, ф, б, д, я** — 8
4. Солагай талакы чартык төгөриктерден тургустунган үжүктөр: **с, е, ё, ч, ь, ь, в** — 7
5. Бир талакы чартык төгөриктерниң каттышканындан тургустунган үжүктөр:
э, х, ж, з, к - 5

Улуг үжүктөр

1. Кол элементи азы адаккы кезектеринде ээпек шыйыглыг үжүктөр:
и, ш, ч, ц, щ, л, м, а — 8
2. Кол кезээ чартык болгаш бүдүн төгөрик үжүктөр:
о, ө, с, э, х, з, я, е, ё, ж — 10
3. Кол элементи чалбыыш хевирлиг шугумдан тургустунган үжүктөр:
у, ʏ, н, к, ы, ю, р, в, ф — 9
4. Кол элементи чалбыыш хевирлиг шугумнуң чалгыгланчак шугум-биле каттышканындан тургустунган үжүктөр: **г, п, т, б, д** — 5

III. Тыва дыл эртеминин кичээлдеринин планнаашкыны.

№	Кичээлдернин темалары	Шагы	Хуну	
			План езугаар	Факт
Белеткел уези				
1	Билиг кичээли. Ужуглел ному-биле таныжылга. Чугаа. Домак.	1		
2	Сос. Ч.с. Огород. Слог. Ч.с. Ферма.	1		
3	Ун. Ажык болгаша жык эвес уннер.	1		
Ужуглелүези				
4	А деп ун болгаш А,а деп ужуктер.	1		
5	Л деп ун болгаш Л,л деп ужуктер.	1		
6	А, л деп ужуктер. Кл.д.н. Тоол «Кушкаш биле Дилги»	1		
7	О деп ун болгаш О,о деп ужуктер.	1		
8	М деп ун болгаш М,м деп ужуктер.	1		
9	Быжыглаашкын.	1		
10	С деп ун болгаш С,с деп ужуктер.	1		
11	Н деп ун болгаш Н,н деп ужуктер.	1		
12	Ч деп ун болгаш Ч,ч деп ужуктер.	1		
13	Класстан дашкаар номчулга «Анай болгаш кымыскаяк».	1		
14	Ы деп ун болгаш Ы,ы деп ужуктер.	1		
15	У деп ун болгаш У,у деп ужуктер.	1		
16	Быжыглаашкын. Хыналда диктант.	1		
17	Частырыглар-биле ажыл.Катаптаашкын.	1		
18	Р деп ун болгаш Р,р деп ужуктер.	1		
19	Ү деп ун болгаш Ү,ү деп ужуктер	1		
20	И деп ун болгаш И,и деп ужуктер.	1		
21	Э деп ун болгаш Э,э деп ужуктер. «Анайжыгаш болгаш кымыскаяк».	1		
22	Кыска е деп ун, ООН ужуу.	1		
23	Ш деп ун болгаш Ш,ш деп ужуктер.	1		
24	О деп ун болгаш О, о деп ужуктер.	1		
25	Д деп ун болгаш Д,д деп ужуктер.	1		
26	Б деп ун болгаш Б,б деп ужуктер.	1		
27	Г деп ун болгаш Г,г деп ужуктер.	1		
28	В деп ун болгаш В,в деп ужуктер.	1		
29	Д,б,г,в кирген состер.	1		
30	Хыналда диктант.	1		
31	Ч.б.а. Быжыглаашкын.	1		
32	Т деп ун болгаш Т,т деп ужуктер.	1		
33	К деп ун болгаш К,к деп ужутер.	1		
34	П деп ун болгаш П,п деп ужуктер.К.д.н. «Анай» тоол.	1		
35	ң деп ун болгаш ООН ужуу.	1		
36	Х деп ун болгаш Х,х деп ужуктер	1		
37	З деп ун болгаш З,з деп ужуктер. Ч.с. Ог-бүле.	1		

	Чурук-биле ажыл.			
38	Ж деп ун болгаш Ж,ж деп ужуктер. Эжеш ажык эвес уннер.	1		
38	Й деп ун болгаш ООН ужуу.Ч.с. Сактып бижилге.	1		
40	К.д.н. Улегер домактар, тывызыктар, дурген чугаалар.	1		
41	Кадыг демдек (ъ)	1		
42	Диктант.	1		
43	Ч.б.а. Быжыглаашкын.	1		
44	Е, е деп ажык ужуктер	1		
45	Ё, ё деп ажык ужуктер	1		
46	Е, е деп ажык ужуктер	1		
47	Ю, ю деп ужуктер	1		
48	Я, я деп ужуктер	1		
49	Е, е, ю, я кирген состер.	1		
Дортку чада13.03				
50	Ь (чымчак демдек)	1		
51	Ф деп ун болгаш Ф, ф деп ужуктер	1		
52	Хыналда диктант			
53	Ц деп ун болгаш Ц, ц деп ужуктер	1		
54	Щ деп ун болгаш Щ, щ деп ужуктер	1		
55	Ф,ц,щ деп уннер база ООН ужукутери.	1		
56	Ч.б.а. Ч.с.Шулук Щеткалар.	1		
Парламал болгаш бижимел ужуктер.				
57	Алфавит. Парламал болгаш бижимел ужуктер	1		
58	А.Шоюн «Март».Домак. Байлак Тыва. С.Сарыг-оол «Алышкы бис, угбашкы бис»	1		
59	Домак. Медээ, айтырыг, кыйгырыгдомактары. Дужуруп бижилге.	1		
60	Куштар-бистин оннуктеривис. Л.Чадамба. Хат. М.Каримнии-биле.	1		
61	Л.Чадамба «Май 1– частын, куш-ажылдын байырлалы» В.Сагаан-оол«Май 9»	1		
62	Сос, слог. С.Сурун-оол «Адырык». А.Шоюн «Хойларым аттарлыг болур»	1		
63	Л.Толстой «Шын чуден унелиг». Адыг оолдары-биле. Е.Чарушин.	1		
64	Ун, ужук. «Кырган-авам» Кан-оол Ондар	1		
65	Хыналда диктант «Чайын».	1		
66	Ужуглелим байырлалы «Ужуглелим, байырлыг!»	1		

Прошнуровано 11 лист

Пронумеровано 11 лист

и скреплено печатью

Директор школы: Булавко И.С.

